

PRITARTA
Vilniaus lopšelio-darželio „Paslaptis“
Pedagogų tarybos 2021 m. balandžio 26 d.
nutarimu Nr. 1.

VILNIAUS LOPŠELIS-DARŽELIS „PASLAPTIS“

GABIŲ IR TALENTINGŲ VAIKŲ UGDYMO METODINĖS REKOMENDACIJOS

IŽANGA

Gabių vaikų atpažinimo problema – šiuo metu viena iš aktualiausių pedagoginių ir psichologinių problemų. Dabar vis dažniau sutariama, kad gabumai – tai ne tik aukšti intelektiniai gebėjimai, bet ir sugebėjimas spręsti problemas bei kūrybiškumas. Gabumams bei jų raiškai didelį poveikį daro daugybė vidinių (fizinės ir asmenybės savybės, motyvacija, savikontrolė ir t. t.) bei išorinių (aplinka, ugdymo galimybės, įvykiai ir t. t.) veiksniai.

Gabus vaikas turi būti atpažįstamas ne todėl, kad jį pavadintume „gabi“, bet todėl, kad jis gautų geresnį, jo poreikius atitinkantį ugdymą.

Pedagogai ir tėvai dėmesį turi atkreipti į tai, kad gabūs vaikai – tai ne tik sėkmingai besimokantys, kuriuos pastebi kiekvienas. Gabūs vaikai gali turėti ir ugdymosi sunkumų ar kitų sutrikimų – tai susiję su žemu savęs vertinimu, mokymosi motyvacijos trūkumu, netinkamu tėvų elgesiu, emociniais konfliktais, sveikatos problemomis ir pan.

Gabaus vaiko nereikia painioti su labai darbščiu ir stropiu vaiku.

Gabūs vaikai atsiskleidžia tada, kai ugdymo programos turinys atitinka jo asmeninius interesus ir reikalauja pastangų, kai mokymosi procesas atitinka individualų jo mokymosi stilių.

REKOMENDACIJŲ PASKIRTIS

1. Vilniaus lopšelio-darželio „Paslaptis“ (toliau Darželis) Gabių ir talentingų vaikų ugdymo metodinės rekomendacijos (toliau Rekomendacijos) parengtos vadovaujantis ŠMM 2009-01-19 įsakymu Nr. ISAK-105 patvirtinta „Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa“.
2. Rekomendacijose vartojamos sąvokos atitinka „Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programoje“ vartojamas sąvokas.
3. Rekomendacijos apibrėžia gabių ir talentingų vaikų sąvokos sampratą, bendruosius gabių vaikų požymius, gabių vaikų identifikavimo metodus ir metodines rekomendacijas.
4. Ugdydami gabius ir talentingus vaikus Rekomendacijomis turi vadovautis visi Darželio grupės mokytojai ir švietimo pagalbos mokytojai, su jomis turi būti supažindinti gabūs ir talentingi vaikai bei jų tėvai.

GABIŲ IR TALENTINGŲ VAIKŲ SĄVOKOS SAMPRATA

Gabūs vaikai – tai vaikai, galintys efektyviai įgyti žinių ir mokėjimų; juos pritaikyti naujoms problemoms spręsti; sparčiai mokytis iš patirties. Jų intelektinių gebėjimų lygis yra labai aukštas. Turėdami šiuos intelektinius gebėjimus gabūs vaikai lenkia arba pajėgūs pralenkti panašios patirties ir aplinkos bendraamžius savo vienos ar kelių mokslo sričių akademiniais pasiekimais. Šiems vaikams būdingas aukštas kūrybiškumo lygis.

Talentingi vaikai – tai vaikai, turintys gebėjimų, kurie pasireiškia vienos ar kelių meno, mokslo ar sporto sričių pasiekimais.

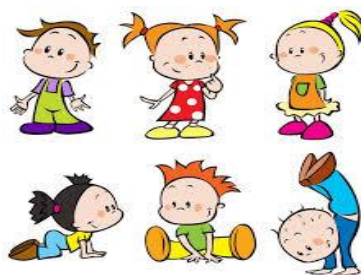
BENDRIEJI GABIŲ VAIKŲ POŽYMIAI

Grupės mokytojai, švietimo pagalbos mokytojai, tėvai turi atkreipti dėmesį ar jų ugdytinis, vaikas pasižymi šiais požymiais. Gabus vaikas:

- pasižymi smalsumu, aktyviu domėjimusi jį supančiu pasauliu;
- turi daug žinių įvairiomis temomis;
- išmoksta lengvai ir greitai, pagrindinių dalykų mokosi geriau ir greičiau nei dauguma jo

bendraamžių;

- pasižymi gerais skaitymo įgūdžiais, skaityti išmoksta dar ikimokykliniame amžiuje;
- sklandžiai reiškia mintis žodžiu ir raštu;
- turi gerą atmintį, įsimena lengvai ir greitai;
- nemėgsta mokytis atmintinai;
- žodynas platesnis ir turtingesnis nei bendraamžių;
- lengvai ir greitai atranda ryšius, rodos, tarp visai nesusijusių dalykų;
- sutelktai domisi kai kuriomis mokslo sritimis;
- mėgsta kurti, išrasti, turi daug idėjų, ypatingai, savo domėjimosi srityje;
- greitai randa problemų sprendimo būdus;
- turi lakią ir turtingą vaizduotę;
- vienus ugdomuosius dalykus mėgsta labiau nei kitus;
- pastabus, greitai pamato prieštaravimus;
- savo klausimais kartais glumina pedagogus ir tėvus;
- energingas;
- noriai imasi naujų užduočių;
- savanoriškai daugiau laiko skiria užduotims, kai jos susijusios su jį dominančiais dalykais;
- užbaigia pradėtą darbą;
- atkaklus, ryžtingai siekia tikslo, nenuleidžia rankų susidūręs su kliūtimi;
- įsitraukęs į užduotį praranda laiko nuovoką;
- prisiverčia dirbti ir be išorinio pastiprinimo ar vadovavimo;
- labiau mėgsta dirbti vienas nei grupėje;
- kelia didesnius reikalavimus sau ir kitiems;
- turi gerą humoro jausmą;
- diskusijose turi savo nuomonę;
- bendraamžiams kartais gali atrodyti keistas;
- noriai imasi vadovauti, gali koordinuoti grupės veiklą;
- daugiau bendrauja su vyresniais vaikais ar suaugusiais, nei su savo bendraamžiais.

GABIŲ VAIKŲ IDENTIFIKAVIMO METODAI

Libiausiai paplitę gabių vaikų identifikavimo metodai yra šie:

- IQ nustatymas (atliekant grupinius ar individualius testus);
- standartizuotų žinių testų rezultatai;
- pedagogų nuomonė;
- tėvų nuomonė;
- bendraamžių nuomonė;
- pačių pretendentų nuomonė (savęs vertinimas);
- vaiko veiklos bei jos rezultatų analizė.

Gabus vaikas turi būti atitinkamai ugdomas.

METODINĖS REKOMENDACIJOS

Grupės mokytojams, švietimo pagalbos mokytojams dirbantiems su gabiais vaikais rekomenduojama:

- diferencijuoti ir individualizuoti ugdymo procesą suteikiant galimybę (gabiems vaikams nepatinka standartinės užduotys);
- kūrybiškai taikyti įvairius ugdymo(-si) būdus (įvairūs tyrimai, vaikas – pedagogas ir pan.);
- norėti padėti gabiam ir talentingam vaikui atsiskleisti ir pasiekti gerų rezultatų;
- skatinti vaikus dalyvauti viktorinose, konkursuose, festivaliuose, varžybose ir pan.;
- siekti aukšto mokinių pasiekimų lygio ne tik teikiant žinias, bet ir ugdam bendruosius gebėjimus, kompetencijas bei pasirengimą mokytis visą gyvenimą;
- talentingus vaikus ugdyti panaudojant neformaliojo ugdymo teikiamas galimybes;
- inicijuoti ir rašyti projektus, skirtus gabių vaikų ir jaunimo ugdymui;

- įvairiomis formomis (seminarai, kursai, konferencijos, savišvieta, dalinimasis gerąja patirtimi ir t. t.) tobulinti darbo su gabiais vaikais ugdymo kompetenciją;
- Darželio administracija, atsižvelgdama į ugdymo plano teikiamas galimybes, sudaro sąlygas gabiems vaikams pagal gebėjimus ir polinkius rinkti dalykų modulius.

KAIP UGDYTI GABIUS VAIKUS

Rekomendacijos mokytojams ir tėvams

- 1. Kas yra gabus vaikas?** Visi vaikai turi galių ir tam tikrų gebėjimų, tačiau jie nevadinami „gabiais“ tikraja šio žodžio prasme. Gabių vaikų dalis priklauso nuo naudojamo gabumų apibrėžimo. Pagal skirtingus apibrėžimus, gabiais galima laikyti nuo 1 iki 20 procentų vaikų.
- 2. Kaip atpažinti gabų vaiką?** Gabūs vaikai yra aktyvūs, smalsūs, atkaklūs, dėmesingi, pasižymi lakia vaizduote, kūrybingumu. Šie vaikai anksčiau pasiekia raidos etapus. Gabieji labiau linkę varžytis, būti nepriklausomi, mėgsta individualią veiklą. Jų mokymosi greitis didesnis nei kitų jų amžiaus vaikų. Gabūs vaikai jautresni kitų žmonių emocijoms, pasižymi padidintu kritiškumu sau. Svarbu žinoti, kad gabus vaikas nebūtinai yra aukštų pasiekimų mokinys. Grupėje tarp maištaujančių vaikų gali slėptis ir gabieji, nerealizavę savo gebėjimų.
- 3. Kaip gabiam vaikui padėti išnaudoti savo gabumus?**
 - 3.1. Skirkite darbus, kuriems atlikti reikia daug pastangų.** Tik turintis veiklos vaikas noriai lankys Darželį ir tobulės. Gabus vaikas, nerealizavęs savo gabumų, gali susidaryti neigiamą nuomonę apie pedagogus ir Darželį, prarasti motyvaciją.
 - 3.2. Individualizuokite užduotis.** Paprastai grupėje yra įvairaus lygio vaikų. Pasistenkite, kad silpnesnieji turėtų galimybę patirti pasisekimo džiaugsmą, o stiprieji nenuobodžiautų ugdomosios veiklos metu. Vienas iš būdų prisitaikyti prie skirtingų lygių vaikų yra visiems duoti pagrindines užduotis, o gabiesiems, atlikusiems pagrindines užduotis, paskirti sudėtingesnių papildomų užduočių.
 - 3.3. Sudarykite galimybes rinktis.** Pateikite keletą skirtingų užduočių, iš kurių vaikas galėtų išsirinkti patraukliausią. Taip vaikas jaus, kad buvo atsižvelgta į jo interesus, noriai atliks savo pasirinktą užduotį. Vaiko jausmas, kad jo nuomonė svarbi, padidins motyvaciją mokytis.
 - 3.4. Nuolat kelkite iššūkius, paskatinkite.** Gali atrodyti, kad gabiems vaikams puikiai sekasi mokytis savarankiškai ir kad jie turi kuo užsiimti. Talento specialiai nepuoselėjant vaikas dažniausiai nepasieks to lygio, kurio galima tikėtis, atsižvelgiant į jo galimybes. Nuobodžiaujantis ir gabumų neatskleidžiantis vaikas gali pradėti maištauti. Tad padėkite vaikui patenkinti jo intelektualius poreikius. Skirkite naujas, vis sudėtingesnes užduotis ir stebėkite, kaip atsiskleidžia vaiko talentas.

4. Potencialas yra labiau įgimtas, tačiau žmogus auga, jo kūnas, įskaitant smegenis, bręsta, tad su amžiumi keičiasi ir gebėjimas samprotauti.

Suaugystėje ateina laikas, kai smegenų funkcionavimas ima silpti, o tuo pačiu menksta ir įgimti intelektiniai gebėjimai. Šis intelekto tipas vadinamas lanksčiuoju arba fluidiniu, o su žiniomis labiau siejamas kristalizuotas arba tvirtasis intelektas. Vaikui augant žinių vis daugėja, kristalizuotas intelektas pasiekia savo piką, ir vyresniame amžiuje išlieka stabilus ir gali netgi augti, jei mokomės visą gyvenimą. Labai tikėtina, kad nepakankamai skatinančioje akademinėje aplinkoje augantis gabus vaikas neužaugs gabiu suaugusiuoju. Ir priešingai, vaikas, kuris mokykliniais metais pagal savo potencialą nepatenka tarp 2-5 procentų gabiausių, bet kuris labai stengiasi mokytis ir turi stimuliuojančią aplinką, pasiekęs brandą gali turėti aukštą kristalizuotą intelektą ir tapti gabiu suaugusiuoju. Taigi vaiko gabumų atpažinimas yra svarbus ne tam, kad vaiką pavadintume gabiu, o tam, kad suprastume kokia aplinka reikalinga vaikui, kad šis realizuotų visą savo turimą potencialą.

5. Kokius poreikius turi gabūs vaikai? Ar Lietuvoje gebame juos atpažinti?

Visų pirma, jie turi tuos pačius poreikius, kaip ir kiti vaikai: augti saugioje, skatinančioje ir priimančioje aplinkoje tiek namie, tiek švietimo įstaigoje, tiek visuomenėje. Ugdymosi kontekste tai reikštų, jog gabūs vaikai, kaip ir visi kiti vaikai, turi poreikį gauti kokybišką ir jų gebėjimų lygį atitinkantį ugdymą. Dažnai prisimename vaikus, kurių mokymosi gebėjimai yra žemesni negu vidutiniai ir ten suprantame, kad reikia sukurti jiems pritaikytą aplinką. Kai kalbame apie gabuosius, tą patį pripažinti tampa lygiai tiek pat svarbu. Visi vaikai turi teisę gauti kokybišką ir jų poreikius atitinkantį švietimą. Jeigu kurio nors vieno ar kelių programos dalykų yra per lengva ir nekelianti kognityvinio iššūkio vaikui, vadinasi – ji neskatina vaiko poreikio tobulėti, nepatenkina jo smalsumo, gniuždo mokymosi motyvaciją ir nesudaro sąlygų įgyti naujų žinių bei mokėjimų. Tokia aplinka neskatina vaiko realizuoti turimo potencialo mokymosi veikloje. Dažnai turime pasekmę – gabius vaikus, kurių pasiekimų lygis yra žemas, jie nemėgsta mokyklos, pradeda netinkamai elgtis.

6. Kokie galimi patarimai tėvams, kurie augina vaiką su įgimtais gebėjimais?

Tėvai pirmiausia pastebi vaiko smalsumą, įgimtą jaudrumą. Žinoma, visi vaikai smalsūs, tačiau gabūs vaikai išsiskiria smalsumu intelektualiai veiklai, dega noru viską sužinoti, o jų ryžtas imtis tam tikrų veiklų labai ryškus. Tėvai gana anksti pamato šį smalsumą ir ima galvoti, jog jų vaikas galimai gabus. Todėl tėvai dar ankstyvame amžiuje vaikui gali padėti patekti į tokią aplinką, kuri skatintų toliau domėtis. Tokią įvairią aplinką, kurioje vaikas gali daug ką tyrinėti, pačiupinėti ir išbandyti. Kuo daugiau įvairių žinių jis įgyja, tuo lengviau jam bus atrasti vietas, kur yra jo stiprioji pusė. Kaip kitaip sužinoti jo gabumus, jei jis užsiims tik viena veikla. Tėvai labai dažnai tai ir daro – ieško būrelių, papildomo ugdymo programų, priemonių, kurios reikalingos vaikui. Nepamirškime ir padrąsinimo, domėjimosi ta pačia veikla bei emocinio palaikymo. Tačiau suklystama, kuomet koncentruojamasi tik į vienintelę veiklą pamirštant visas kitas. Patarčiau tėvams rūpintis visapusišku vaiko ugdymu: ne tik intelektine, bet ir fizine, socialine, emocine branda. Tai reiškia, kad auginant gabų vaiką negalima susikoncentruoti vien tik ties jo galiomis ir visą laiką skirti jų stiprinimui. Kuo vaikas mažesnis, tuo svarbiau rūpintis jo fizine sveikata – tinkamu dienos režimu, pakankamai laiko skirti miegui ir laisvalaikiui. Nepriklausomai nuo amžiaus gabų vaiką reikia skatinti bendrauti su bendraamžiais ir lavinti jo socialinius įgūdžius. Gabiam vaikui gali būti labai sunku atpažinti ir tinkamai valdyti savo patiriamas emocijas, tad emocinis ugdymas yra labai svarbi vaiko raidos sritis, kuri padės gabiam vaikui tapti sėkmingu suaugusiuoju. Jis turi turėti laiko sportui, draugystei, lygiai taip pat poilsiui – vaiko negalima perkrauti jo stipriąja veikla.

Antras patarimas tėvams – reikėtų stengtis atsiriboti nuo savo pačių lūkesčių vaiko atžvilgiu ir pasistengti, kiek įmanoma geriau išgirsti, ko nori ir ką geba vaikas. Tai sumažintų tikimybę kada nors susidurti su dilema: „Nežinau, ką daryti: mano vaikas yra gabus, bet jis nenori mokytis“.

7. Ar galima teigti, jog gabūs vaikai pasižymi didesniu jautrumu aplinkai?

Su kokiais didžiausiais iššūkiais jie susiduria?

Gabiems vaikams dažnai yra būdingas padidintas jaudrumas – tai sustiprintas fiziologinis dirgiklių suvokimas, kurį sukelia padidėjęs neuronų jautrumas. Kuo jis didesnis, tuo intensyvesnis gyvenimas. Jaudrumas gali pasireikšti penkiose srityse: jis gali būti *psichomotorinis, jutiminis, vaizduotės, intelektinis ir emocinis*.

Psichomotorinis jaudrumas pasireiškia padidintu vaiko judrumu. Pavyzdžiui, gabiam vaikui yra ganėtinai sunku nusėdėti kėdėje. Dėl šios priežasties pasigirsta perspėjimų, jog gabūs vaikai gali būti per greitai ir nepagrįstai pradedami vadinti hiperaktyviais.

Jutiminį jaudrumą turintys vaikai ypatingai stipriai jaučia fizinius aplinkos dirgiklius ir į juos jautriai reaguoja – greitai pavargsta nuo triukšmo ar ryškios šviesos grupėje.

Jaudrią vaizduotę turintys vaikai linkę į fantazijas, o intelektualiai jaudriems vaikams būdingas didelis intelektinis smalsumas: jie nori viską žinoti, negali pakęsti rutiniškų užduočių arba, atradę jiems įdomią užduotį, negali nuo jos atsitraukti tol, kol neras sprendimo.

Gabūs vaikai stipriai emociškai reaguoja į situacijas: jie giliai liūdi ir stipriai džiaugiasi ne tik dėl savęs, bet ir dėl kitų. Dėl to dažnai pastebime, jog gabūs vaikai pergyvena dėl pasaulyje egzistuojančių neteisybių ar globalinių problemų. Jie taip pat linkę į perfekcionizmą ir gali giliai pergyventi dėl savo klaidų. Suaugusieji turi rūpintis vaikų emocine sveikata – mokyti suprasti savo emocijas, mokyti jas išreikšti tinkamai. Tai ypač svarbu ankstyvame amžiuje.

Parengė: direktoriaus pavaduotoja ugdymui Anželika Poteiko

2021-04-27